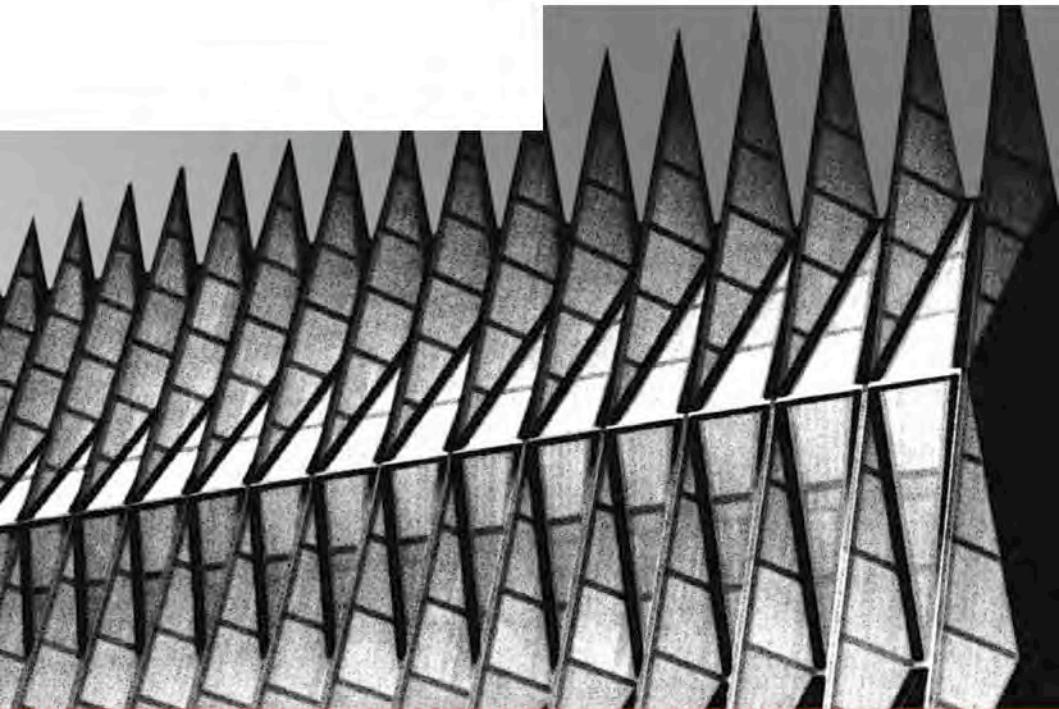

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ

Εκπαιδεύοντας εκτός σχολείου

Η συμβολή των οπτικοακουστικών μέσων και των νέων τεχνολογιών

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογος

ix

1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ	1
Σημειώσεις	7
2. ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	9
Το νέο πλαίσιο της εξωσχολικής εκπαίδευτικής δράσης	9
Η αυτομόρφωση ως ατομική και κοινωνική αναγκαιότητα	13
Νέες μορφές επιμόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης	18
Η σταδιακή εγκατάλειψη των παραδοσιακών εκπαιδευτικών μεθόδων	20
Η έννοια της ανάγκης επιμόρφωσης	23
Διαδικασίες επιλογής των ομάδων στόχου	25
Ο ρόλος των εκπαιδευτών	26
Σημειώσεις	28
3. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	33
Η ιδιαιτερότητα της οπτικοακουστικής γλώσσας	35
Στοιχεία σημειολογίας της εικόνας	36
Η ανάγνωση της εικόνας	37
Μονοσήμαντα και πολυσήμαντα μηνύματα	38
Ακουστικά ή ηχητικά μηνύματα	40
Σημειώσεις	45

4. ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ	47
Το σχέδιο και τα γραφικά σχήματα	47
Το γραφοσκόπιο (overhead projector)	49
Η κινηματογραφική ταινία	50
Ένα εξαιρετικό εργαλείο ευαισθητοποίησης	52
Μηνύματα κλειστής και ανοιχτής δομής	53
Σημειώσεις	59
5. ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ	61
Το κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης	61
Το βίντεο και η βιντεοκάμερα	62
Το σύστημα πολυμέσων	63
Από την πλευρά του εκπαιδευτή	64
Σχετικά με την αξιολόγηση	65
Σημειώσεις	67
6. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ: ΜΙΑ ΑΣΥΜΠΤΩΤΗ ΣΧΕΣΗ	69
Τα κοινά σημεία	71
Οι διαφορές	72
Σημειώσεις	76
7. ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	79
Εκπαίδευση και νέες τεχνολογίες	82
Το Διαδίκτυο και η κοινωνία της πληροφορίας	84
Το κοινό του Διαδικτύου	85
Το Διαδίκτυο και η αγορά εργασίας	87
Η κοινωνιολογική προβληματική: αισιόδοξες και απαισιόδοξες προσεγγίσεις	90
Και πάλι η εκπαίδευση...	96
Σημειώσεις	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	101

2

ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

ΔΙΑΝΥΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ ΣΕ ΌΛΑ ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΥ ΣΦΙΣΤΑΤΑΙ ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΜΦΙ- ΣΒΗΤΗΤΑ Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧωΡΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΟΝΤΑΙ ΤΑΧΥΤΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΙΚΟΣΙ ΕΤΩΝ. ΣΕ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ, Η ΟΠΟΙΑ ΣΥΧΝΑ ΑΠΟΚΑΛΕΙΤΑΙ ΜΕΤΑΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚή ή ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΑ ΕΠΟΧΗ, ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΥΠΟΠΟΙΗ- ΜΕΝΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΓΑΘΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΗΡΕΣΙΩΝ. Η ΣΤΑΔΙΑΚΗ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ Η ΜΕΙΩ- ΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΜΙΑ ΑΥΞΟΥΣΑ ΕΞΑΡΤΗ- ΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΕ- ΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ, Η ΟΠΟΙΑ ΚΑΤΑΚΤΑ ΌΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟ- ΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ¹. Η ΛΕΓΟΜΕΝΗ ΤΡΙΤΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ² ΠΑΙΖΕΙ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟ ρόλο στην ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΟ- ΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΣΤΗΝ ΑΠΑΞΙΩΣΗ ή / ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛ- ΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΝΕΩΝ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ.

ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΣΧΕΔΟΝ ΤΩΝ ΣΤΗ- ΡΕΣΙΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ Νέες ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ Όσον ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟ- ΣΟΝΤΑ, ΓΕΓΟΝΟΣ ΠΟΥ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΑ ΠΡΟΚΑΛΕΙ ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΗΣΥΧΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΝ ΛΟΓΩ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ, ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΑΝΘΡώΠΟΥΣ ΠΟΥ ΠΡΟΟΣΔΟΚΟΥΝ ΜΙΑ ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ. ΑΥΤΟ ΟΦΕΙ-

λεται, αφενός στη «διαρθρωτική» ανεργία που εδώ και δύο δεκαετίες ανέρχεται, κατά μέσο όρο, στο 10-12 % στις ευρωπαϊκές κοινωνίες³ και αφετέρου στις νέες και πολύ διαφορετικές σε σχέση με το παρελθόν απαιτήσεις που επιβάλλονται σε ολόκληρο το φάσμα του κόσμου της εργασίας, σε εργαζομένους και επιχειρήσεις. Τα παραδοσιακά επαγγελματικά προσόντα που βασίζονται σε συγκεκριμένες δεξιότητες και τα στατικά εργασιακά πρότυπα καθίστανται ανεπαρκή και άκαμπτα σε ένα εργασιακό περιβάλλον, το οποίο απαιτεί τόσο από τα διευθυντικά στελέχη όσο και από τους εργαζομένους μια νέα αντίληψη της εργασίας, μια νέα κουλτούρα στο χώρο των επιχειρήσεων, των οργανισμών, της βιομηχανίας και της παροχής υπηρεσιών σε όλους τους τομείς, από το εμπόριο μέχρι την εκπαίδευση, την υγεία, την πρόνοια κ.λπ.

Οι νέες εργασιακές συνθήκες απαιτούν από τα άτομα ιδιαίτερες προσαρμοστικές ικανότητες και μεγάλη ευελιξία. Οι ικανότητες της αποκαλούμενης «τρίτης διάστασης», όπως η ατομική υπευθυνότητα, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η εφευρετικότητα, η δημιουργικότητα και η προσωπική δέσμευση των εργαζομένων αποτελούν την προμετωπίδα της νέας εργασιακής κουλτούρας⁴, με στόχο την προώθηση των αλλαγών και τη σταθεροποίηση, αν όχι τη μείωση, της αύξουσας πορείας της ανεργίας. Ουσιαστικά, όπως αναφέρει η Shoshana Zuboff, οι νέες ικανότητες βασίζονται στην εκπαίδευση και την αυτονομία των υποκειμένων που καλούνται να προσδιορίζουν, να προγραμματίζουν και να εκτελούν ένα συγκεκριμένο έργο χρησιμοποιώντας τις νέες τεχνολογίες στο πλαίσιο των επιχειρησιακών δικτύων της εποχής μας⁵. Η νέα οικονομία δίνει ιδιαίτερη σημασία στη διάδοση της πληροφορίας και δεν είναι τυχαίο που η μεγαλύτερη ζήτηση παρατηρείται στα ελεύθερα επαγγέλματα, τους διαχειριστές επιχειρήσεων, τους εμπορικούς αντιπροσώπους και πωλητές, τους τεχνικούς, τους υπαλλήλους διαφόρων υπηρεσιών αλλά και στους τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας⁶.

Τα επαγγελματικά προσόντα τα οποία απαιτεί η αναδιάρθρωση της αγοράς εργασίας βασίζονται όλο και περισσότερο στην κατάκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και ειδικεύσεων υψηλού επιπέδου. Αυτές οι νέες απαι-

τήσεις προκαλούν, όπως είναι εύλογο, φόβο και ανασφάλεια στα άτομα που εκ των πραγμάτων καλούνται να αντιμετωπίσουν την απειλή απώλειας της θέσης τους λόγω της γρήγορης εξουδετέρωσης των κεκτημένων επαγγελματικών προσόντων και της ανατροπής των εργασιακών σχέσεων.

Τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιχειρώντας άλλοτε να ελέγξουν και άλλοτε να επισπεύσουν τις προϊούσες ριζικές αλλαγές, αναφέρονται συχνά στα επίσημα κείμενά τους στο νέο οργανωτικό πρότυπο της εργασίας σύμφωνα με το οποίο η εργασία δεν είναι μόνο βασική παραγωγική διαδικασία αλλά και διαδικασία συνεχούς προσαρμογής των επιστημονικών γνώσεων και των τεχνικών πρακτικών στην εκάστοτε πραγματικότητα⁷.

Αυτές οι εξελίξεις θέτουν σε πρώτο πλάνο τις εκπαιδευτικές πρακτικές επαγγελματικής κατάρτισης και γενικής επιμόρφωσης που λαμβάνουν χώρα εκτός σχολείου, με στόχο την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Σήμερα οι διάφοροι δημόσιοι ή ιδιωτικοί οργανισμοί και οι επιχειρήσεις υποχρεώνονται να παρέχουν εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση και εξειδίκευση. Όπως αναφέρεται σε επίσημο έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Οι επιχειρήσεις πρέπει να παρέχουν περισσότερες δυνατότητες μάθησης με πρακτική άσκηση. Στους ανέργους πρέπει να παρέχονται δυνατότητες επανακατάρτισης αντί να καταδικάζονται σε μακροχρόνια ανεργία και απώλεια των επαγγελματικών προσόντων τους»⁸.

Από αυτή τη σκοπιά, η Ελλάδα έχει τη χειρότερη επίδοση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην επαγγελματική κατάρτιση ήταν μόλις το 13% του συνόλου το 1998, ενώ τη χειρότερη θέση κατέχει η χώρα και στη δημόσια και ιδιωτική δαπάνη για έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη. Συγχρόνως, 57% των ανέργων είναι μικρότεροι από 29 ετών και 23% από αυτούς είναι μακροχρόνιοι άνεργοι, δηλαδή, δίχως εργασία για περισσότερο από έξι συνεχόμενους μήνες, όταν ο αντίστοιχος μέσος κοινωνικός όρος είναι 9,4%⁹.

Προκύπτει επομένως άμεσα η αναγκαιότητα ριζικής αναδιάρθρωσης του σύνολου εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να μπορεί να παρακολουθεί τη διαρκή τεχνολογική εξέλιξη στο παρόν και στο μέλλον. Αυτό σημαί-

νει επίσης ότι οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί καλούνται μεταξύ των άλλων να διαχειρίστούν και το πολύ σημαντικό ζήτημα της εκπαίδευσης, επαγγελματικής και μη, του ανθρώπινου δυναμικού. Η διαχείριση αυτή θα είναι στο μέλλον μία από τις κύριες λειτουργίες των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον ερευνητή R. Talpaert, η νέα οργάνωση της εργασίας απαιτεί μια συντονισμένη προσπάθεια σε τρία επίπεδα: αξιοποίηση όλων των ικανοτήτων των εργαζομένων, ανάπτυξη των συμμετοχικών διαδικασιών, εκμάθηση της αυτονομίας στην εργασιακή συμπεριφορά¹⁰.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, οι επιχειρήσεις δεν αποτελούν μόνο παραγωγικές δυνάμεις αλλά μετατρέπονται σε εκπαιδευτικούς φορείς, καθώς στο πλαίσιο της «πληροφοριακής οικονομίας», όπως αποκαλεί ο M. Castells τη νέα, άκρως ανταγωνιστική, οικονομία, οι οργανισμοί που έχουν περισσότερες πιθανότητες επιβίωσης και επιτυχίας είναι εκείνοι που διαχειρίζονται τη γνώση και την πληροφορία, τολμούν να αναπτύξουν πλήρως τις ικανότητες των μελών τους, προωθούν την αυτονομία κρίσης και πράξης και υποστηρίζουν την ανάληψη πρωτοβουλιών¹¹.

Σε αυτές τις συνθήκες, οι πρακτικές της επαγγελματικής κατάρτισης ανανεώνονται και νέες εκπαιδευτικές διαδικασίες εμφανίζονται στο προσκήνιο. Η σχετική ορολογία στη διεθνή και ευρωπαϊκή βιβλιογραφία είναι ενδεικτική της νέας κατάστασης και ενδιαφέρουσα από σημασιολογική σκοπιά: εκπαίδευση-δράση, ολοκληρωμένη κατάρτιση, κατάρτιση κατά την εκτέλεση ενός έργου, κατάρτιση στη βάση σχεδιασμού ενός προγράμματος κ.ά. Στο επίκεντρο όλων αυτών των εκπαιδευτικών διαδικασιών παρατηρούμε μία σαφή προσπάθεια από την πλευρά των υπευθύνων να υπάρξει ένας συνδυασμός θεωρητικής εκπαίδευσης και πρακτικής άσκησης που να ενεργοποιεί τα ίδια τα υποκείμενα.

Αντιλαμβανόμαστε ότι μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι παραδοσιακά επιβαλλόμενες μορφές εκπαίδευσης τίθενται υπό αμφισβήτηση και το σύνολο εκπαιδευτικό σύστημα καλείται να μετατραπεί από διδακτικό σε μαθησιακό. Αρκετοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι σε μια εποχή κατά την οποία ένα νέο εργασιακό παράδειγμα τείνει να επικρατήσει, είναι εύλογο να αναζητείται και ένα νέο εκπαιδευτικό παράδειγμα¹². Η μετάβαση από

την τεϋλοριανή στη συμμετοχική οργάνωση της εργασίας¹³ επιβάλλει νέες μορφές εκπαίδευσης τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου αλλά και μετά το τέλος της σχολικής φοίτησης. Ανάμεσα στις διάφορες μορφές εκπαίδευσης δίνεται όλο και μεγαλύτερη σημασία, και μάλιστα από την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση, στη διαδικασία της αυτομόρφωσης. Και τούτο επειδή, όσο πιο συμμετοχικές γίνονται οι επιχειρήσεις, τόσο αυξάνεται η ανάγκη για ατομικές πρωτοβουλίες και υπευθυνότητες καθώς και για την ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικών διαδικασιών που χρησιμοποιούν τα ποικίλα δίκτυα επικοινωνίας της εποχής μας, με στόχο μια μεγαλύτερη αυτονομία των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Η ιδιαίτερη σημασία που δίνεται στον επίσημο σχολικό θεσμό από την κοινωνία και τους κοινωνικούς επιστήμονες μας κάνει συχνά να ξενάγουμε ότι τόσο οι νέοι άνθρωποι όσο και οι μεγαλύτεροι δεν μαθαίνουν μόνο στο σχολείο. Οι ποικίλες εμπειρίες της ζωῆς, ο ελεύθερος χρόνος, τα Μέσα Επικοινωνίας και οι νέες τεχνολογίες, το Διαδίκτυο αλλά και η ίδια η εργασιακή δραστηριότητα είναι δρόμοι που οδηγούν ή δεν οδηγούν στην προσωπική ανάπτυξη, στην ποιότητα ζωῆς και στην ενεργυτική συμμετοχή σε μια κοινωνία που βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη.

Το βιβλίο επιδιώκει να αναδειχεί τη σημασία των εκτός σχολείου πολύμορφων εκπαιδευτικών διαδικασιών. Η σύνθετη ατομική και κοινωνική δυναμική τους αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για τον επίσημο σχολικό θεσμό αλλά και ολόκληρη την κοινωνία, σε μια εποχή αβεβαιότητας για το μέλλον της εργασίας.

Η **Αλεξάνδρα Κορωνάσου** σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και στη Σορβόνη Paris V-René Descartes. Έχει δημοσιεύσει τα βιβλία *Νέοι και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Οδυσσέας, β' έκδ., 1995 (1992), *Κοινωνιολογία του Ελεύθερου Χρόνου*, Νήσος, 1996, καθώς και άρθρα σχετικά με την εργασία, τον ελεύθερο χρόνο και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Από το 1990 μέχρι το 1998 διδάξει στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ήλικα του Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, με αντικείμενο έρευνας την «Κοινωνιολογία του ελεύθερου χρόνου και των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας».

ISBN 978-960-375-290-5

9 789603 752905

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΕ 3290

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ — ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ